

RŮZNÉ PODOBY TŘEBÍČE

Výjimečnost románsko-gotické baziliky sv. Prokopa, zachovaná židovská čtvrť Záměstí a doklady o pokojném soužití místních křesťanů a židů přivedly Třebíč v roce 2003 na Seznam světového kulturního dědictví jako dvanáctou památku Česka pod ochranou UNESCO.

TEXT MILENA BLAŽKOVÁ

Vě 12. století byl na obchodní cestě v Třebečských lesích u řeky Jihlavy založen opevněný benediktinský klášter a tržiště pod jeho hradbami se díky prosperujícímu obchodu se solí rychle rozrostlo v město. Přibýlo opevnění, vodní příkop a vysoká městská věž, dnes součást kostela sv. Martina. Významným předělem v historii se stal rok 1335, kdy Karel, markrabě moravský a budoucí český král a římský císař, udělil Třebíči městská práva. Prosperita městu vydržela až do husitských válek, než jej uherské vojsko Matyáše Korvína vypálilo a původní gotická tvář Třebíče vzala za své. Skončila i sláva kláštera, jehož existenci stále připomíná trojice benediktinských kápí v městském znaku. Ani následný renesanční vzhled města se kvůli četným požárům nezachoval, zašlou slávu připomínají už jen Malovaný dům, radnice a Ráblův neboli Černý dům na Karlově náměstí.

Nejlepší představu o Třebíči a jejím okolí získáte z pětasedmdesát metrů vysoké věže kostela sv. Martina – nelitujte námahy a vyšplhejte po schodech na ochoz, já to při první návštěvě udělala. Dodnes mám v živé paměti nádherný výhled, který se mi tehdy naskytl – na kopci za řekou Jihlavou zářil v odpoledním slunci zámek ve zvláštním sejetí s románsko-gotickou bazilikou sv. Prokopa, vodní hladina odrážela shluk domků židovské čtvrti Záměstí a celé město jako by poklidně spočívalo v náručí Českomoravské vrchoviny.

Vzácná bazilika sv. Prokopa

Zatímco z původního kláštera nezbylo po válkách téměř nic, velkolepý románsko-gotický chrám, který v podobě baziliky sv. Prokopa nechali benediktini přistavět, zůstává kupodivu zachován. Po nuceném odchodu mnichů v polovině šestnáctého století proměnili noví majitelé stavbu na šlechtický zámek, postupně se tam vystřídali Černínové, Pernštejnové, Osovští a po třicetileté válce panství získali Valdštejnové. Právě ti se zasloužili o zachování unikátní památky a vrátili jí její sakrální funkci. K renovacím přizvali císařského dvorního architekta Františka Maxmiliána Kaňku a v letech 1924–1935 zámek nechali restaurovat ještě jednou Kamilem Hilbertem. Chráněná loď se

skvělou akustikou působí velkolepě, na varhany koncert v tomto posvátném prostředí nelze zapomenout.

Židovská čtvrť

Židovská čtvrť Záměstí je od baziliky sv. Prokopa vzdálená jen několik minut chůze, tísni se na strmém skalnatém svahu návrší Hrádek podél Jihlavy na necelých pěti hektarech. Nedostatek prostoru a zákaz další expanze odráží hustou zástavbu s úzkými křivolakými uličkami, často s příkrými schody místo ulic a spleť nízkých domků, propojených temnými průchody a prampouchy (zděný rozpěrný oblouk mezi domy v úzkých středověkých ulicích). Domy s malými okénky, rohová loubí i dláždění z kočičích hlav navozují atmosféru dávno zašlých časů. V době rozmachu představovalo židovské ghetto samostatné městečko, čítalo dvanáct set lidí, přes sto dvacet domů, dvě synagogy, rabinův dům, radnici, školu, chudobinec, masné krámy, místo pro rituální porážku, velkou koželužnu, i špitál.

U Zadní synagogy, kde dnes sídlí Informační centrum, začíná naučná trasa pro návštěvníky – sami si mohou poskládat mozaiku původního města. Mně v tom kromě představivosti hodně pomohl interaktivní model židovské čtvrti z roku 1850, umístěný na ochozu uvnitř Zadní synagogy. Tuto dokonalou kopii doplňuje fundovaný výklad v češtině a v dalších pěti světových jazycích. Není pochyb, že třebíčská židovská čtvrť patřila v minulosti k významným centrům židovské kultury nejen na Moravě, ale i v Evropě. UNESCO ocenilo její ojedinělou celistvost, originalitu a současně vyzdvihlo i harmonické soužití židovské a křesťanské komunity.

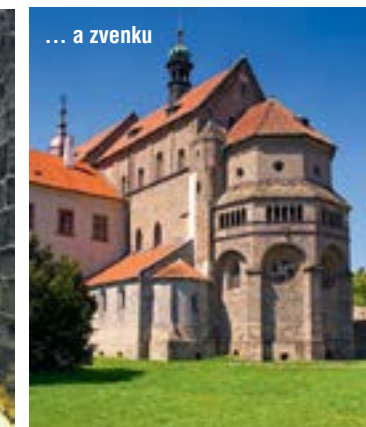
Záměstí znovu žije

Po přiznání rovnoprávnosti Židům v roce 1849 mohli místní volně měnit bydliště, ghetto se postupně proměnilo v dělnickou kolonii. Za nacistické okupace museli všichni třebíčští Židé do transportů, domů se jich vrátilo z více než tisícovky pouhých deset a z nich už nezůstal v Záměstí natrvalo žádný. Devastace čtvrti pokračovala.

Počátkem devadesátých let minulého století padlo rozhodnutí zanedbanou čtvrť strhnout. Naštěstí město od záměru ustoupilo a s pomocí zahraničních financí podpořilo nákladnou opravu. Zdařilou rekonstrukcí prošla i Zadní synagoga, dnes významný třebíčský kulturní stánek. Její interier zdobí vzácné barokní malby s hebrejskými liturgickými texty, v atraktivním prostředí se konají festivaly židovské kultury, výstavy a koncerty. Udržuje se i dávné pohřebiště nad městem s třemi tisíci náhrobků, které patří k největším a nejhezčím židovským hřbitovům v republice a je chráněno jako národní kulturní památka. S přicházejícími umělci, uměleckými řemeslníky, nově vznikajícími obchůdky, dílnami, galeriemi i hospůdkami se do starobylého Záměstí pomalu vracel život.

Monumentální bazilika sv. Prokopa zevnitř...

... a zvenku

Karlovo náměstí

Židovská synagoga

Tunisko v třebíčské synagoze

V prostorách Zadní synagogy lze v době mezi 2. a 25. září 2016 (deně 8–17) navštívit výstavu fotografií Tuniské dědictví UNESCO. Návštěvníci se seznámí s památkami historického Kartága, připomenou si dobu, kdy Římané vládli severní Africe a zanechali po sobě unikátní stavby, například zachované koloseum v El Jemu. Nebo se nechají vtáhnout do tajů starobylých arabských medin měst Kajruván nebo Sousse. Výstava se koná pod záštitou České komise pro UNESCO.

Cyklisté i Galerie Franta

Třebíč a okolí lze také poznávat ze sedla bicyklu. Přímo ve dvoře budovy Národního domu na Karlově náměstí je pro cyklisty připraveno kvalitní zázemí v tzv. Tourist Pointu – mohou si v příjemném prostředí odpočinout, využít toalety i sprchy, v areálu jsou uzamykatelné úschovny kol a stojany. Obsluhu zajišťují pracovníci sousedního Informačního centra, které na vyžádání zapůjčí cyklistům i základní nářadí na jednoduché opravy kol nebo lékárníku na ošetření drobných poranění. Díky této službě se místní Tourist point pyšní certifikátem Turisté vítáni.

Vodojem Kostelíček

Když už budete ve dvoře Národního domu, vystoupejte po pár schodech do Galerie Franta věnované dílu třebíčského rodáka. Malíř a sochař František Mertl (umělecké jméno Franta) prožil většinu svého života ve Francii, kde poblíž Nice stále žije. Kolekci asi čtyřiceti obrazů, grafik a soch daroval šestaosmdesátiletý umělec své rodné Třebíči, galerie byla za jeho přítomnosti slavnostně otevřena v roce 2014. Spravuje ji Městské kulturní středisko Třebíč.

Vodojem Kostelíček

Jedinečnému výhledu na město z věže kostela sv. Martina vyrostla konkurence v podobě vyhlídkové plošiny železobetonového vodojemu Kostelíček. Stojí vysoko nad městem na Strážné hoře (480 m n. m.) a od roku 1940 až do 70. let minulého století, než byl pro nedostatečnou kapacitu vyrazen z provozu, zásoboval Třebíč pitnou vodou. Zchátralou stavbu se podařilo úspěšně zrestaurovat do původní podoby a již rok slouží veřejnosti jako expozice vývoje třebíčského vodárenství. Atraktivní výhled za vynaložený čas a námahu určitě stojí. ■